

СОЦІАЛЬНА І ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

УДК 321.7(477)

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ – ЯКІСНО НОВИЙ ФОРМАТ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ШЛЯХУ ДО ДЕМОКРАТІЇ

Вічні істини, незважаючи на те, що вони вічні, потребують,
щоб про них постійно нагадували та стверджували.

Махатма Ганді

М. І. Пірен,

*доктор соціологічних наук, професор кафедри державної служби та кадрової політики,
Національна академія державного управління при Президентові України,
завідувач кафедри соціальної роботи та кадрової політики,
Буковинський фінансово-економічний університет, заслужений діяч науки і техніки України*

У статті здійснено аналіз та наведено перелік основних європейських цінностей як базової основи реформування українського суспільства на шляху до побудови демократичної держави, які є стандартами певних технологічних процедур у різних сферах суспільного буття. Наголошено на тому, що сучасні європейці майже всі поділяють такі цінності, як демократія, свобода, рівність, людська гідність та солідарність, які і мають стати базовою основою функціонування демократичної держави.

Ключові слова: цінність, держава, демократія, свобода, права людини, толерантність, європейські цінності, прозора демократія.

М. I. Piren,

*Doctor of Social Sciences, Professor, Professor of the Department of Civil Service and Personnel Policy,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, head of the department of social work and
personnel policy, Bukovina Finance and Economics University, Honored Worker of Science of Ukraine*

EUROPEAN VALUES FORMAT A NEW STATE IN THE PROCESS OF REFORMING UKRAINIAN SOCIETY ON THE ROAD TO DEMOCRACY

The article analyzes and given a list of fundamental European values as the basic foundations of reforming Ukrainian society towards a democratic state. European values are the standards of certain technological procedures in different areas of social life. Today almost all Europeans share values such as democracy, freedom, equality, human dignity and solidarity. They should become the basic foundation of functioning democratic state.

Key words: value, state, democracy, freedom, human rights, tolerance, European values, clear democracy.

М. И. Пирен,

*доктор социологических наук, профессор кафедры государственной службы и кадровой политики,
Национальная академия государственного управления при Президенте Украины, заведующая кафедрой
социальной работы и кадровой политики, Буковинский финансово-экономический университет,
заслуженный деятель науки и техники Украины*

ЕВРОПЕЙСКИЕ ЦЕННОСТИ – КАЧЕСТВЕННО НОВЫЙ ФОРМАТ ГОСУДАРСТВА В ПРОЦЕССЕ РЕФОРМИРОВАНИЯ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА НА ПУТИ К ДЕМОКРАТИИ

В статье осуществлен анализ и приведен перечень основных европейских ценностей как базовой основы реформирования украинского общества на пути к построению демократического государства, являющихся стандартами определенных технологических процедур в разных сферах общественного бытия. Акцентировано внимание на том, что современные европейцы почти все разделяют такие ценности, как демократия, свобода, равенство, человеческое достоинство и солидарность, которые и должны стать базовой основой функционирования демократического государства.

Ключевые слова: ценность, государство, демократия, свобода, права человека, толерантность, европейские ценности, прозрачная демократия.

Постановка проблеми. На сьогодні українське суспільство започаткувало нову систему реформ у державному управлінні, кадровій політиці та сферах суспільного розвитку в Україні. Необхідність таких реформ зумовлена не лише складною соціально-економічною, гуманітарною та

військово-політичною ситуацією в державі, а й зобов'язаннями України перед Європейським Союзом, що впливають з Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, синхронно ратифікованої 16 вересня 2014 р. Верховною Радою України та Європейським Парламентом [8]. Ця угода визначає

© Пірен М. І., 2015

якісно новий формат відносин між Україною та країнами ЄС і базується на створенні асоціації, економічній інтеграції та європейських цінностях, виступає стратегічним дороговказом майбутніх реформ в Україні.

Аналіз останніх публікацій та виділення невідієних раніше частин загальної проблеми. Досліджувана в статті проблема була об'єктом уваги ряду зарубіжних та вітчизняних дослідників, таких як: Е.А.Афонін, М.М.Білинська, Р.В.Войтович, В.А.Гошовська, В.М.Князєв, Ю.В.Ковбасюк, Л.А.Пашко, І.Г.Сурай, Ю.П.Сурмін, В.В.Тертичка, Тімоті Гартон Аш, Арнольд Тойнбі, В.Л.Федоренко та ін.

Однак практика державотворення запотребувала від науковців більш глибокого та всебічного осмислення проблеми державотворчого процесу в Україні.

На сьогодні ця проблема потребує оптимального поєднання практичних досягнень демократичних країн світу, сформованих на основі базових європейських цінностей, сучасних інноваційних підходів, які б забезпечили Україні прорив у державотворенні, та кращого вітчизняного досвіду, що базується на нових інноваційних технологіях, серії наукових відкриттів, які не задіяні у зв'язку з проблемами, пов'язаними з кризовим станом економіки, політики та «гібридною війною», розв'язаною державою-агресором – Росією з недержавними виконавцями – групами місцевого населення і бойовиками.

Виходячи з цього **метою статті** є обґрунтування необхідності використання європейських цінностей, демократичних компетентностей, правових засад для осмислення реформ та їх реалізації в процесі демократичного державотворення в Україні.

Виклад основного матеріалу. Для впровадження європейських цінностей в український життєвий простір слід визначити поняття цінності. Цінності є типовим людським феноменом, яким позначаються предмети, речі, властивості і відношення в реальному світі, ідеї, норми, цілі й ідеали, явища природи і суспільні явища. Вони спрямовані на соціальний прогрес і розвиток особистостей відповідно до потреб розвитку суспільства та життєтворчості кожної особистості.

Розглядаючи сьогодні такий суспільний феномен, як європейські цінності, слід мати на увазі, що це якісно новий формат у системі державотворчого процесу – реформування українського суспільства на демократичних засадах з метою вступу до ЄС, тому насамперед варто зосередити увагу на змінах правових засад для їх творчого використання.

Європейські цінності є не чим іншим, як стандартами певних технологічних процедур у різних галузях життя суспільства і діяльності держави, наприклад, для формування органів державної

влади й управління на основі стандартів демократії, взаємодії гілок влади, діяльності партій та існування багатопартійної системи загалом, ставлення влади і громадян до права, взаємодії між державою і громадянином (аспект прав та свобод людини), управління економікою, освітою, наукою тощо.

Головними в сучасній Європі є демократичні цінності, де в центрі перебуває людина. До основних європейських цінностей, якими керується у своїй життєдіяльності європейська спільнота, слід віднести:

- повагу до людської гідності;
- фундаментальні права, включаючи права спільноти та родин;
- свободу (волевиявлення, свобода слова, свобода ЗМІ);
- демократію;
- рівність усіх членів суспільства, включаючи меншини незалежно від гендерної, релігійної й етнічної належності;
- верховенство закону;
- плюралізм думок;
- відсутність дискримінації;
- толерантність;
- справедливість;
- солідарність;
- відповідальність;
- рівні гендерні права тощо.

Однак європейські цінності – не просто обіцянка. Вони задекларовані в угодах та законодавстві країн Євросоюзу.

Європейці створили Європейський Союз – єдиний економічний, соціальний і гуманітарний простір, щоб підтримувати та захищати свої цінності. Як зауважував Йоакім Гаук, президент Німеччини, європейський канон цінностей не обмежений національними канонами.

Британський дослідник сучасної історії професор Тімоті Гартон Аш вважає, що необхідно постійно нагадувати про цінності та наголошувати на здобутках Європи для кожного покоління. Такі цінності, як свобода, справедливість чи мир – це мета, а Європа – це лише засіб їх втілення. Українське суспільство повинно сповідувати ці цінності, зосереджуючи увагу на спеціальних реформах державотворення.

Свобода кожної людини Європи забезпечується правом, яке захищає особисту гідність. Свобода в Європі є виявом плюралізму думок, потреб та інтересів громадян, тим самим є виявом вільної демократії, довіри до урядових інститутів у державі.

Дуже важливою цінністю європейців є розуміння кожним громадянином своєї державності та національної гідності. Це необхідно утверджувати в Україні через національну єдність і консолі-

дацію суспільства та вирішення низки проблем громадянами.

Толерантність як одна із європейських цінностей є основою демократії і прав людини. Нетерпимість у поліетнічних суспільствах призводить до порушень прав людини, насильства, несвободи та конфліктів. У цьому контексті український народ має проілюструвати світові свою солідарність стосовно єдності, здійснюючи реалізацію такої цінності, як злагода та мир.

У сучасній Україні проголошена пріоритетність загальнолюдських цінностей над цінностями груповими, насамперед класовими, оскільки без цього неможливий подальший успішний розвиток як України в цілому, так і народів, що її населяють.

З огляду на ієрархію цінностей, тобто їх розташування відповідно до ролі, яку вони відіграють у житті окремої людини і суспільства, виділяють три групи цінностей. Перша група – це цінності, що мають другорядне значення для людини і суспільства. Без них нормальне функціонування суспільства і людини не порушується. Такі цінності можна назвати нижчими. Друга група – цінності повсякденного попиту і повсякденного побуту. До цієї групи належать більшість матеріальних і духовних цінностей. Вони включають усе те, що необхідно для нормального задоволення матеріальних і духовних потреб людини, без чого суспільство не може функціонувати і розвиватися. Третя група – це вищі цінності. Вони вічають складну і багатоярусну систему цінностей і відображають фундаментальні відносини та потреби людей. На високому рівні їх збалансованості та життєтворчості до таких цінностей слід віднести ті, які поділяють сучасні європейці. Це такі цінності, які є базовими сьогодні для України і для народів світу: демократія, свобода, рівність, людська гідність та солідарність.

Нині українське суспільство з елементами авторитаризму трансформується в соціально орієнтоване суспільство з прозорою демократією. Відбувається заміна кількох ціннісних систем минулого (прорадянського та негативними явищами сучасного (корупція, бюрократія) в Україні) на європейську шкалу цінностей, моральне оздоровлення суспільства, тому й зростає значення духовності, культури, позбавлення тягара корупційних проявів та недбальства, безвідповідальності, аморальності, шахрайства тощо. Сучасне демократичне реформування в Україні неможливе без здобуття перемоги в інформаційній війні проти російських засобів масової інформації, які запрограмували фальсифікацію сутності історії української державності, що негативно впливає на національну

свідомість, самосвідомість громадян країн ЄС та світу.

Для того, щоб ефективно протистояти російській пропаганді, на думку експертів Центру дослідження Росії, зазначає В.Огризко, слід враховувати три ключових чинники: по-перше, чітко уявити собі, про яку аудиторію йдеться, по-друге, які месиджі застосовуються московською пропагандою для кожної конкретної аудиторії, по-третє, якими інструментами користується російська пропагандистська машина для поширення дезінформації.

Якщо брати до уваги перший чинник, то, на нашу думку, Кремль «працює» на три цільові аудиторії: внутрішню російську, українську з особливим акцентом на окуповані райони України, країни ЄС і НАТО [11, с. 9].

Для прикладу можна згадати про такі історичні міфи щодо формування українського народу та становлення державності в Україні, а саме:

- «Русь» та «Росія» – це одне і те саме;
- «Першопочатковою Руссю» була північно-західна Росія – Новгород;
- Київську Русь населяла єдина «давньоруська народність», яка в результаті ворожих навал згодом штучно розпалася на росіян, українців і білорусів;
- спочатку була «Київська Русь», а потім – «Московська»;
- Україна складається з незмінних «історичних регіонів» з різною історичною долею;
- Переяславська Рада 8 січня 1654 р. була представницькою і висловлювала думку всього українського народу (насправді сфальсифікована Росією);
- «Новоросія» – закономірний простір і одна і та сама територія [7].

Сьогодні Росія використовує проти України різні методи фальсифікації: пряме вигадання фактів і підбір документів з ненауковою та неджерельною інтерпретацією; знищення документів та історичних досліджень; приховування особливо важливих документів; міфотворчість («Русский мир»). До прикладу: війна проти молодшої української держави 1917–1920 рр. більшовицькою Росією подавалася як «допомога братнього народу» для встановлення в Україні народної влади та війна проти «зрадників» – І.Виготського, С.Петлюри, П.Скоропадського та ін.

Сьогодні необхідно проводити велику просвітницьку роботу в суспільстві з подолання серед громадян психології меншовартості та формування психології державницького народу. Національна свідомість має бути спрямована на те, щоб реформи працювали в руслі демократії, гуманізації державотворення. Кожен громадянин

України незалежно від національності повинен усвідомлювати громадянський принцип: «демократичну державу нам ніхто не побудує, крім нас самих».

Реалізація демократичних реформ у сучасній Україні, базованих на європейських цінностях, – завдання всіх членів громадського суспільства, основою якого є людиноцентризм. Останній у країнах ЄС набув особливого значення, оскільки людина визнається найвищою цінністю в усій світобудові.

Сучасний етап демократичного державотворення та реалізації європейських цінностей потребує запровадження нових форм комунікативної взаємодії органів державної влади з громадськістю. Однією із таких форм є державно-управлінська комунікація, яка спрямована на активізацію громадської участі та забезпечення зворотного спілкування у процесі реалізації реформ.

Актуальним завданням є створення системи спілкування населення з керівництвом держави та розробка чіткої стратегії розвитку механізмів реалізації європейських цінностей у напрямі визначення шляхів реформування. Потребують вирішення сучасні суспільні проблеми з урахуванням інтересів усіх соціальних груп суспільства, що поверне довіру громадян до владних структур, сприятиме очищенню влади від корупції, позбавленню чиновників від зайвої бюрократизованості до простого люду.

З огляду на це особливого значення набуває встановлення зворотного зв'язку з громадськістю, публічного діалогу, партнерських стосунків органів влади та інститутів громадського суспільства, підвищення ефективності механізмів залучення громадськості до розроблення реформ, налагодження системності у здійсненні громадсько-урядових комунікацій, розробка соціального закону про державну комунікативну політику.

Слід наголосити на тому, що характерною особливістю сучасного етапу розвитку людства є зміна системи цінностей – глобальні, загальнолюдські залишаються, нові з'являються, тому важливою тенденцією є гармонізація цінностей соціальних груп і суспільства в цілому. Взаємозв'язок системи цінностей і соціально-економічного статусу має складовий характер. Якщо раніше більшість людей керувалася мотивами матеріального збагачення, то зараз їх цікавлять можливості самореалізації, реалізації власних особистісних амбіцій, що привело до збільшення міграційних потоків. Людина прагне до повноцінного життя, тому й у державотворчих процесах України суспільство потребує зміни ставлення держави до людей на більш гуманне. Змінилося ставлення влади і громадськості до інформації як ресурсу розвитку суспільства. Процес формування єдиного соціогуманітарного

простору України передбачає суттєве підвищення інформаційної компетентності в діяльності владних структур різних рівнів: від центрального до місцевого.

Здатність органів влади збирати, обробляти, аналізувати, систематизувати, накопичувати та надавати інформацію, забезпечувати свободу інформаційного обміну є важливою умовою пропаганди ідей демократичного врядування, чинником забезпечення національної безпеки, єдності суспільства та збереження цінності держави. На порядку денному – впровадження електронного врядування. Організація з економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) визначає, що умовами впровадження електронного врядування є наявність: інформаційних технологій, інформаційного менеджменту, інформаційного суспільства та сучасних управлінських навичок у персоналу.

Ключовими і найбільш нормативно розробленими напрямами формування електронного уряду в інформаційному суспільстві є: інтеграція електронної міжвідомчої взаємодії, надання послуг в електронному вигляді; надання інформації про діяльність органів влади та відкритий уряд; впровадження універсальної електронної картки громадянина.

Для покращення прозорості і відкритості органів державної влади започатковано ініціативу «Партнерство «Відкритий уряд». Найбільшого прогресу досягнуто в впровадженні таких компонентів цієї ініціативи, як «запобігання і протидія корупції» та «підвищення якості надання адміністративних послуг». Найменш успішними були заходи щодо поліпшення забезпечення доступу громадськості до публічної інформації та впровадження технологій електронного урядування і розвиток електронної демократії.

Уряд України у 2010 р. ратифікував базові європейські стандарти у сфері захисту персональних даних та прийняв відповідний закон. Проте на сьогоднішній день правове забезпечення суспільних відносин в Україні щодо персональних даних у частині їх правового захисту є недостатнім, а створення єдиної національної ідентифікаційної системи гальмується через наявність технічних, фінансових, бюрократичних та організаційних проблем.

Сучасна Українська держава сприяє розширенню можливостей для взаємодії публічної влади із громадянським суспільством з метою популяризації європейських цінностей шляхом різних форм взаємодії: консультацій різних видів; громадських слухань; участі у спільних робочих групах; співпраці з громадськими, студентськими, дитячими дорадчими органами; участі в загальних зборах громадян, у з'їздах, конференціях, форумах; спілкування з учасниками мітингів, пікетувань тощо.

Безумовно, така взаємодія органів публічної влади із громадянським суспільством має відігравати важливу роль у формуванні та утвердженні громадянської культури населення України, вивченні й популяризації загальноєвропейських цінностей, спрямованих на державотворчі процеси, шляхом реалізації реформ. Усе це сприятиме формуванню позитивного міжнародного іміджу

України, її членству в ЄС та впровадженню європейських стандартів в Україні.

Таким чином, необхідне глибоке всебічне осмислення досліджуваної проблеми з метою розробки ефективних механізмів демократичного врядування, організації та проведення серйозної просвітницької роботи для реалізації реформ у сучасному українському суспільстві, що базуються на європейських цінностях.

Список використаних джерел

1. Бережний В. О. Реформування державного управління у Великобританії [Електронний ресурс] / В. О. Бережний. – Режим доступу : <http://www.nouv.ua/PORTAL/Soc-Gum/Tpdu/2010.2/doc /1/14.pdf>
2. Бжезинський З. Вибір: світове планування чи світове лідерство / З. Бжезинський ; пер. А. Іщенко. – К. : Видавн. Дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 204 с.
3. Бурнеева Е. Региональная политика Финляндии / Е. Бурнеева // Мировая экономика и междунар. отношения. – 2009. – № 5. – С. 64–73.
4. Войтович Р. В. Інтелектуалізація еліт як технократична умова інституційного лідерства державного управління / Р. В. Войтович // Вісн. НАДУ. – 2015. – № 1. – С. 58–64.
5. Відкриття управління: колективна робота, прозорість і дієва участь / за ред. Даніела Латрона і Лорел Руми ; пер. з англ. Андрія Іщенко. – К. : Наука, 2011. – 536 с.
6. Вовк Р. В. Моделювання міжнародних відносин : навч. посіб. / Р. В. Вовк. – К. : Знання, 2012. – 246 с.
7. Громадський проект «Лікбез. Історичний фронт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://likbez.org.ua/uk/meta-proektu>. – Назва з екрана.
8. Європейська хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс] : Закон України від 15 лип. 1997 р. № 452/97-ВР. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036
9. Карачиев П. Становление европейской политики регионов Великобритании / П. Карачиев // Мировая экономика и междунар. отношения. – 2007. – № 5. – С. 21–28.
10. Колісниченко Н. М. Державна служба в Європейському Союзі. Європеїзація та розвиток державної служби України : навч. посіб. / Н. М. Колісниченко ; за заг. ред. М. Бойцуна, О. Рудіка, Я. Мудрого ; М-во освіти і науки України, Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України, Одес. регіон. ін-т держ. упр., Ун-т Лондон Метрополітен (Великобританія). – К. : Міленіум, 2009. – 247 с. – (Б-ка держ. службовця місцев. органів влади у галузі європ. інтеграції).
11. Огризко В. Російська інформаційно-пропагандистська війна: деякі методи та форми протидії / В. Огризко // День. – 2015. – 14 серп. – С. 9.
12. Оржель О. Ю. Європейське врядування як чинник згуртування Європейського Союзу: теоретико-методологічні засади : монографія / О. Ю. Оржель. – К. : НАДУ, 2012. – 236 с.

References

1. Berezhnaya V. Reform of Public Administration in UK / V. Berezhnaya. – [Electronic resource]. – Access: <http://www.nouv.ua/PORTAL/Soc-Gum/Tpdu/2010.2/doc /1/14.pdf>.
2. Z. Brzezinski Choice: global planning and global leadership / Z. Brzezinski; lane. A. Ishchenko. – K.: publications. House «Kyiv-Mohyla Academy», 2006. – 204s.
3. E. Burneeva the regional politics Finland // E. Burneeva Mirovaya economy and Mezhdunarodny'e relations. – 2009. – №5. – P. 64-73.
4. Voytovych R.V. Intellectual technocratic elites as a condition of institutional governance leadership / NAPA Bulletin the President of Ukraine. – 2015. – №1. – S.58-64
5. Opening of management: teamwork, transparency and effective participation / ed. Daniela Latrona and Laurel Ruma; per. z Eng. Andrey Ishchenko. – K.: Science, 2011. – 536s.
6. Wolf RV Modeling of international relations navch.posib. / R. Wolf. – K: Knowledge, 2012. – 246 p.
7. Public Project «Likbez. Historic Front»- [electronic resource]. – Access: <http://likbez.org.ua/uk/meta-proektu>. – Title from the screen.
8. European Charter of Local Self-Law №452 / 97-BP of 15.07.97. – [Electronic resource]. – Access: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
9. Karachyev P. 10. Formation evropeyskoy policy regions Velikobrytanyy / AP Karachyev / Mirovaya economy and Mezhdunarodny'e relations. – 2007. – № 5. – S.21-28.
10. Kolesnichenko N. Public service in the European Union. Europeanization and development of Civil Service of Ukraine [Text]: manual. guidances. / N. Kolesnichenko; by zah.red. M.Boytsuna, O.Rudika, Yaroslav the Wise; M-of Education and Science of Ukraine, Nat. Acad. state. Exercise. the President of Ukraine, Odessa. Location. t and n-gos. Exercise., University of London Underground (UK). – K: Millennium, 2009. – 247s. – (Library public servant of local authorities in European integration).
11. V. Ohryzko. Russian information and propaganda war: some methods and forms of resistance. – Newspaper «Day», August 14, 2015. – С.9.
12. Orzhel OY European governance as a factor of cohesion of the European Union: theoretical and methodological principles: monograph / O. Orzhel. – K: NAPA, 2012. – 236s.
13. Piren MI State personnel policies: Ways elitizatsiyi: monograph / M.I.pyrene. – K: TALKO 2014. – 252s.

13. Пірен М. І. Державна кадрова політика: шляхи елітизації : монографія / М. І. Пірен. – К. : Талком, 2014. – 252 с.
14. Пошедін О. І. Європейська політика згуртування 2014–2020: орієнтири для України / О. І. Пошедін // Вісн. НАДУ. – 2014. – № 2. – С. 42–49.
15. Про очищення державної влади : Закон України від 16 верес. 2014 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2014. – № 44. – Ст. 2041.
16. Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004.
17. Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12 лют. 2012 р. № 45/2012. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
18. Про Концепцію адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 10. – Ст. 578.
19. Равен Дж. Компетентность в современном обществе / Дж. Равен. – М. : Кошто-Центр, 2002. – 396 с.
20. Система державного управління Республіки Франції: досвід для України / авт.-уклад. Л. А. Пустовойт ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. – К. : НАДУ, 2010. – 56 с. – (Серія видань з міжнар. досвіду держ. упр.).
21. Система державного управління Федеративної Республіки Німеччини: досвід для України / авт.-упоряд. Ю. В. Ковбасюк. – К. : НАДУ, 2010. – 76 с. – (Серія видань з міжнар. досвіду держ. упр.).
22. Трофилова О. Региональная политика Португалии / О. Трофилова // Мировая экономика и междунар. отношения. – 2009. – № 2. – С.84–92.
23. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?artid=246581344>
24. Фальсифікація історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/>
25. Шаров Ю. П. Європейські стандарти публічного управління: проекція на муніципальний рівень / Ю. П. Шаров, І. А. Чикаренко // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. – Вип. 1 (4). – С. 295–304.
26. Щодо стану реалізації ініціативи «Партнерство. Відкритий Уряд в Україні» [Електронний ресурс] : аналіт. зап. // Нац. ін-т стратег. дослідж. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/article/123/>
14. Poshedin OI European Cohesion Policy 2014-2020: orientations for Ukraine // Bulletin NAPA. – 2014. – №2. – S.42-49.
15. On clean government: Law of Ukraine on Sept. 16. 2014 // known. Horse. Rada of Ukraine. – 2014. – №44. – St.2041.
16. On Higher Education: Law of Ukraine: July 1, 2014 // known. Horse. Rada of Ukraine. – 2014 p. – №37-38. – St.2004.
17. On the strategy of personnel policy for the years 2012-2020: Decree of the President of Ukraine of 12 lyutoho.2012 r.№45 / 2012. – [Electronic resource]. – Access: <http://www.rada.gov.ua>.
18. On the Concept of adaptation of public service in Ukraine to EU standards / official. Visn. Ukraine. – 2004. – №10. – St.578.
19. J. Raven. Competence in society sovremennom / J. Raven. – Moscow: Funds Center, 2002. – 396 p.
20. The system of government of the Republic of France: Experience for Ukraine / avt.-way. L.A.Pustovoyt: the Society. Ed. Y. Kovbasiuk. – K: NAPA, 2010. – 56 p. – (Series of publications Intern. Experience of state. Exercise.).
21. The system of government of the Federal Republic of Germany: experience for Ukraine / avt.-compilation. V. Kovbasiuk. -K. : NAPA, 2010. – 76 p. – (Series of publications Intern. Experience of state. Exercise.).
22. A. Trofylova the regional politics PORTUGAL / O. Trofylova / Mirovaya economy and Mezhdunarodny'e relations. – 2009. – №2. – S.84-92.
23. Association Agreement between Ukraine and the European Union [electronic resource]. – Access: <http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article? Artid = 246,581,344>.
24. Falsifying history [electronic resource]. – Access mode: <http://uk.wikipedia.org>. – The name on the screen.
25. Y. Sharov European standards of public administration: the projection to the municipal level / Y.P. Sharov, I.A. Chykarenko // Public Administration and Local Self-Government: Coll. Science. Per. -Dnipropetrovsk: Dridi; NAPA, 2010. – Vyp.1 (4). – S.295-304.
26. As to the status of the 'Partnership. Open Government in Ukraine ". Policy Brief. The National Institute for Strategic Studies – [electronic resource]. – Access: <http://www.niss.gov.ua/article/123/>.